

Grécka dráma

- Divadlo sa postupne vyvíjalo z rôznych obradov, osláv a pochodov na počesť boha Dionýza - boha vína a plodnosti (plodnosť úrody a ženy bola pre nich vtedy nevyhnutná)
- Často mu dávali ľudské i zvieracie obete
- Prvá etapa - Grécka dráma vznikla z oslavných piesní - ditrambov
- Ditramby boli sprevádzané tancami, ktoré boli uvádzané satyrmí (Satyrovia boli kňazi, ktorí spievali a mávali masky v podobe capov, ktoré boli vyrobené z kozej kože)
- Druhá etapa - hostiny, ktoré sa premieňali na hlučnejšie a nespútanejšie - Dionýzie (hostiny na počesť boha Dionýza)
- Neskôr sa pripájali aj nové mýty a predstavy, kvôli vyčerpaniu tých o Dionýzovi
- Postupne sa ceremónie presunuli do dreveného divadla, čo bol základný a dôležitý krok
- Tretia etapa - obdobie vlády tyrana Peisistrata, počas ktorého dosiahol vývoj antického divadla najväčší rozmach

Peisistratos dobyl Atény no nemal dedičnú funkciu panovníka. Bol Solónov príbuzný a jeho zahraničná a domáca politika bola pokračovaním a rozvinutím Solónovej politiky. Atény sa začali meniť z poľnohospodárskeho strediska na obchodné a remeselnícke mesto. Peniaze získané z obchodu boli použité na výstavbu veľkolepých verejných budov, medzi ne patrí divadlo. Štátnej centralizácii bola podriadená tiež Peisistratova náboženská politika. Za neho sa začali konať Dionýzie.

- Thespis - ujo pozvaný na Dionýzie, doplňoval program
- sám písal texty i hral v hrách, rozdelil postavy medzi zbor a jedného herca, zmenil masky, zamietol jednoduché kostýmy a vymyslel nové, vyrobené z textilu a sadry
- zakladateľ prvých divadelných foriem
- v tomto období začali ľudia deliť tragédie a komédie
- pri prechode z archaického do klasického obdobia drevené divadlá vystriedali kamenné
- v Aténach postavili aj niekoľko krytých divadiel - Odeóny (prvé kryté divadlo bolo postavené v roku 442 p.n.l. a volalo sa Periklove divadlo)

Dionýzos - zobrazovaný ako sympatický starší pán s veľkým bruchom, vencom vinice na hlave a s pohárom vína v ruke, musel ale veľa vybojovať, aby sa stal bohom a aby prežil Hérinu nenávisť, pod vplyvom kliatby šialenstva zabil mnoho ľudí vo svojich putách, zároveň rozšíril pestovanie vína po celom svete, čím sa preslávil. Čiže komédia a tragédia sú dve stránky Dionýza: orgiasticko-rozkošnícka a osudovo-násilnícka. - preto komédia a tragédia nespojitelná

Divadelné súťaže

- usporadúvali sa dvakrát do roka (každý rok) - na jar a na jeseň
- veľký spoločenský a kultúrny význam
- podporované štátom, no financie mal na starosti chorég
- **chorég** - bohatý človek, nedotknuteľné a posvätné povolanie (kto ho urazil alebo udrel bol kruto potrestaný)
- mal na starosti zafinancovať celé predstavenie jedného herca, tiež vedúci nacvičovania hry
- účasť mladíkov, ktorých si vybral chorég bola povinná
- **archón** - vyberal hercov
- **protagonista** - hlavný herec, vybral dvoch ďalších hercov, ktorí hrali vedľajšie úlohy
- o poradí v akom mali vystupovať autori rozhodol lós
- po losovaní mal každý autor jeden deň na to, aby odohral tri tragédie vlastnej tvorby a jednu satyrickú hru, význam sa prikladal skoro iba trom tragédiám - trilógií
- desiatich porotcov hlasovali a lósami vybrali päť platných hlasov, ktoré rozhodli o víťazovi
- víťaz dostal peňažnú odmenu a vavrínový veniec, hlavnou cenou bola sláva a uznanie

Tragédia

- Tragédia (grécky tragódiá- capí spev) je najstarší dramatický žáner
- námety z bájí a mýtov
- boj jednotlivca, prípadne skupiny s nepriateľskými silami
- Hlavný hrdina v tomto boji musí zahynúť, lebo ani výnimočnými vlastnosťami obdarený jednotlivec nie je schopný zvíťaziť nad nepriateľmi alebo zdolať nepriazeň osudu
- Ústrednou postavou je vždy nadpriemerný človek, ktorý ide odvážne za svojim cieľom, nezľakne sa nijakých prekážok, čím sa vyníma z bežného priemeru.

Cieľ tragédie - katarzia - očista citov a vášní cez súcit s hrdinom (hrdina vedel, že vždy musí podľahnúť osudu, ktorý mu určuje nejaký boh) - umelci tým možno chceli pozdvihnúť citové založenie a inteligenciu v nižších vrstvách obyvateľstva

- Spočiatku hral v tragédiach iba jediný herec, obvykle sám autor
- Na javisku viedol rozhovor s chórom, dopĺňal dej spievaný chórom.
- Hercova úloha bola predniesť umelecky stvárnený text

Kostýmy:

- vysoké topánky s vysokými podpätkami, aby sa ich postavy zväčšili
- Masky vyjadrovali charakter, náladu aj pohlavie postavy.
- Gréci nepoužívali vôbec kulisy a oponu, čo zťažovalo vysvetliť dejom o aké prostredie práve ide

Expozícia: (vysvetlenie) - V prvom dejstve autor oboznamuje diváka so vzťahmi medzi hrdinami, ich vlastnosťami, kto je dobrý a kto zlý, kto je s kým priateľ a kto nepriateľ, s miestom a časom, v akom sa dej odohráva. Expozícia tiež divákovi priblíži okolnosti deja.

Kolízia: (stretnutie) - alebo inak základný konflikt - rozvíja zápletky, priostruje sa situácia, rastú a komplikujú sa problémy. Všetko sa pripravuje na vyhrotenie zápasu.

Kríza: (rozhodnutie) - Kríza je vrchol dramatického diela. Dej sa tu môže vyvíjať v dvoch smeroch. Buď je hlavný hrdina porazený a intrigán, jeho nepriateľ, triumfuje, alebo hrdina víťazí, ale len preto, že sa tým neúprosnejšie pripravuje katastrofa, ktorá znamená jeho pád.

Peripetia: (obrat) - V peripetii nastane obrat v osude hrdinu, zmena radosti na žiaľ, alebo naopak. Poslaním je spomaliť spád deja pred záverečnou katastrofou.

Katastrófa: (prevrat) - Vnáša poriadok a zmierenie do konfliktného deja. Neničí len hrdinu, musí otriast' aj divákom. Do pohybu deja sa zrazupostaví nečakaná prekážka, ktorá oddiali alebo znemožní divákovi očakávané riešenie konfliktu - moment posledného napätia.

Autori:

Aischylos - pridal druhého herca, vznik rozhovoru - dialóg

Sofoklés - zaviedol tretieho herca, vo výnimočných prípadoch sa v nehovoriacej roli mohol objaviť aj štvrtý

Euripidés

Komédia

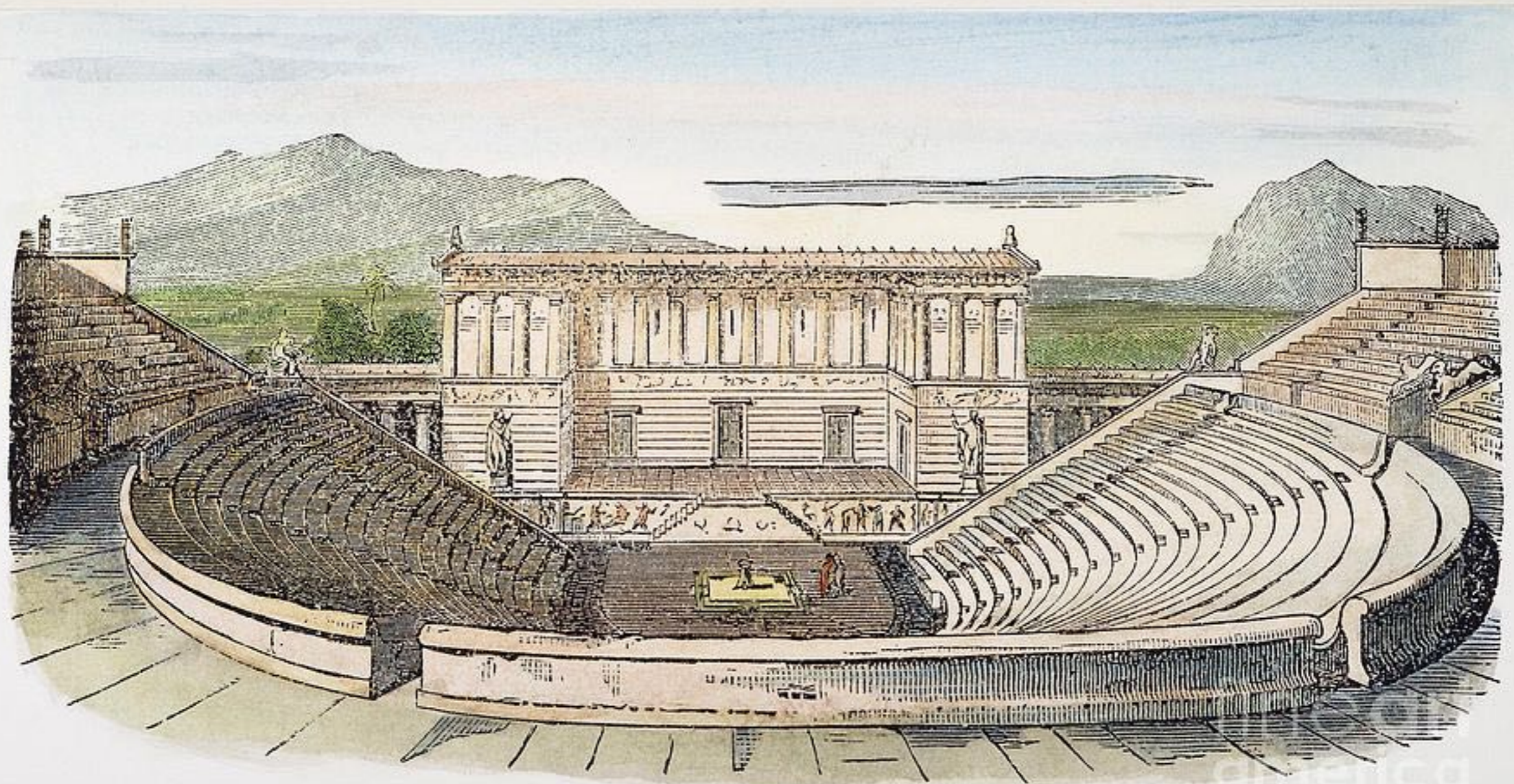

- spev veselého sprievodu, hlučná zábava na hostine
- námety zo života, často sa vysmievala z mravov
- smiešnosť, komickosť a nezmyselnosť niektorých stránok ľudského života
- vývinové štádiách komédie: obdobie starej, strednej a novej
- stará komédia - politický ráz
- stredná a nová komédia - orientuje sa na zobrazovanie domáceho života, lásky a rodinných vzťahov

Základným prvkom:

- parabasis - chór sa obracia pri prázdnej scéne k hľadisku
- agón - prudká hádka medzi dvoma a viacerými hercami (v komédií na rozdiel od tragédie mohol vystupovať neobmedzený počet hercov, aj ženy)
- chór býval väčšinou početnejší, mal až 24 členov
- typický námet - nešťastná láska so šťastným koncom

Autori: Aristofanes, Menandros

THEATER OF SEGESTA, RESTORED.

chrenica

Architectural Principles of Design

Architectural Principles of Design

Architectural Principles of Design

Architectural Principles of Design

Rímska dráma

- Podmanili si Grékov a začali si prisvojovať ich kultúry a zvyky (hlavne filozofia, dejepisectvo, dráma)
- orientovali sa skôr na komédiu (skôr na zábavné účely ako na učenie a poznávanie)
- viac sa zameriavali na architektúru než na kvalitu hry
- stavali väčšie prepracované divadlá, niektoré aj kryté, mávali skôr kruhový tvar (v Grécku polkruhový pôdorys)
- sedadlá stupňovito umiestnili na murive, kým dovtedy sa používal ako podklad prirodzený svah
- Koloseum - tu sa neskôr konali gladiátorské hry
- v rímskom divadle nebol obmedzený počet hercov na javisku
- vystupovali herci aj herečky - v oficiálnom spoločenskom hodnotení boli ale herci nevážení, pretože väčšinou pochádzali z radou otrokov (súkromne boli často v najväčšej obľube, najmä u svojich milencov a milieniek z radov vysokej aristokracie, ktorí ich bohato obdarovávali)
- herci prestali používať masky a namiesto toho sa po vzore Etruskov líčili
- nedávali dôraz na správnu výslovnosť a precítené hranie, ale na výrečnú a presvedčivú mimiku a gestikuláciu
- **Rímsky mimos:** sólové vystúpenia či scény hrané bez masiek mužmi aj ženami. Mimovia vystupovali aj na ulici. Účasť žien zvyšovala podiel erotických motívov. Objavoval sa striptíz, sex a perverzie. Išlo o divadlo improvizované, pre ktoré však existoval scenár a anegdotické situácie. V cisárskom Ríme bol mimos najobľúbenejší žáner. (prevládali za cisárov Nera a Caliguly, v ktorých sami aj účinkovali)
- **Rímsky pantomizmus:** môže mať iba jediného mima, ktorý mohol hrať v piatich scénkach. Používal radu masiek vrátane ženských. Masky mali zatvorené ústa; dvojmasky napríklad odlišné výrazy; existovali dvojmasky rôznych osôb. Gestá v pantomíme bol systém znakov, ktorý umožňoval „hovoriť“ rukami. Námety pantomímy boli prevažne mytologické, výnimočne aj historické

Stredoveké divadlo

- Snaha o vybudovanie novej, kresťanskej civilizácie
- Cirkev sa usilovala zničiť všetko, čo pretrvávalo z minulosti a nevyhovovalo jej učeniu a potrebám
- Zničila aj antické divadlo pre jeho pohanský pôvod. Zakázala návštevy predstavení a hercov a ich rodiny vyobcovala z cirkvi
- 9. storočie - potreba osloviť ľudové masy, ktoré nerozumeli latinčine a priblížiť im biblické príbehy a postavy
- V kostoloch sa začínajú hrať latinské dramatické výstupy pri veľkonočných bohoslužbách (tzv. veľkonočné trópy)
- Latinčinu v hrách nahrádzali národné jazyky, obohacovali sa aj témy hier a predstavenia sa z kostolov sťahovali na verejné priestranstvá - na trhoviská v mestách a dedinách
- Na javisku boli malé domčeky, tzv. mansiony- na nich bola namaľovaná dekorácia a herci stáli vždy pred tým, v ktorom sa odohrával dej
- Zvýšil sa počet účinkujúcich, rekvizít, kulís, masiek, do hier postupne preniká ľudová reč, text sa stáva zrozumiteľnejším, objavuje sa tanec, spev i komické prvky, svetské motívy prenikajú do náboženského divadla

Cirkevné žánre:

- **mystérium** - námetom boli príbehy zo starého a nového zákona
- **mirákulum** - predvádzali sa príbehy a zázraky zo života svätcov, alebo príbehy zo života a utrpenia Krista
- **moralita** - hry spájajú alegorickú personifikáciu náboženských pojmov s realistickým prežívaním pozemského života, ukazujú bezvýznamnosť pozemského vlastníctva proti smrti a nevyhnutnosť pokánia (vznikali v neskoršom stredoveku najprv v Anglicku a Francúzsku, neskôr v celej Európe)
- napr.: Hry o umieraní bohatého muža, ktorému sa Smrť zjavuje ako posol, ktorý hľadá na poslednú cestu sprievodcu, zatiaľ čo jeho kumpáni ako Majetok, Kamarátstvo, či Príbuzenstvo ho opúšťajú, len Dobré skutky mu ostávajú verné

- Svetské divadlo - pôvod v starých pohanských zvykoch
- Hralo sa na jarmokoch, karnevaloch, námestiach, dialógy boli veselé a vtipné
- Typickou postavou sa stal blázon, šašo
- Hra sa neodohrávala v rozdelenom priestore, diváci a herci tvorili jednotu a často zasahovali do hry

Svetské žánre:

- **Frašky** - výsmešné veselohry so živým dialógom, originálnym štýlom, šikovným spájaním komických situácií, načrtávaním charakterov hlavných postáv
- **Pastorály** - lúboštné príbehy vidiečanov uprostred idylickej prírody
- Obe formy divadla sa navzájom ovplyvňovali a prelínali.

Renesančné divadlo

V 15. a 16. storočí

- nadviazanie na antickú drámu
- v Európe, v Taliansku postavené prvé divadlá od rímskych čias
- typické školské a vzdelanecké divadlo a dráma
- objaviteľmi antických hier boli talianski humanisti, ktorí zaviedli ich štúdium a recitovanie v školách (podporovatelia aj Filip Melanchton a Martin Luther)
- spočiatku interpretoval dialógy jeden žiak, neskôr viacerí - prvý krok k javiskovému predvedeniu
- podľa vzoru antických drám začali v tom čase vznikať pôvodné latinské školské drámy aj hry v národných jazykoch

V 17. storočí

- významný obhajca a propagátor Ján Amos Komenský - zaradil ho do vyučovania ako veľmi názorný prostriedok
- prví profesionálni herci, pre ktorých bolo divadlo zdrojom obživy (herci commedie dell'arte)

Commedia dell'arte

- druh ľudového, profesionálneho divadla v Taliansku
  - Hrala sa v miestom nárečí a preto bola ľudovo zrozumiteľná a aktuálna
  - Základom je improvizácia (text nebol vopred daný, existuje len kostra príbehu na základe ktorej sa improvizuje), pevné herecké typy (každý herec hral celý život tú istú postavu, ktorá mala svoj kostým, masku a charakter.)
  - herec musel byť výborný tanečník, akrobat a rozprávač
  - neujala sa ako reprezentačný typ divadla ale mala vplyv na Goldoniho a Moliera ktorý priviedli improvizáciu do písaných textov ďalej využili typovosť postáv a aj ich postavy mali jednu základnú vlastnosť okolo ktorej sa točí všetko ostatné
- Postavy: prostredie nebolo dôležité, dôležité boli postavy a kostýmy
- komédia ľudských typov - typy stále a nemenné
  - napr. sluhovia - vytvárali zápletku a posúvali ju dopredu
  - starci (karikatúra lekára alebo právnika, učenca) a kupec - boli obeťami posmeškov a žartov
  - chvastúnsky vojak - mal vždy úspech u žien
  - smutný a melancholický Pierrot a iné
  - nové divadelné žánre: opera a balet

Alžbetínske divadlo

- Alžbetínske divadlo je súhrnné označenie pro tvorbu anglických renesančných dramatiků (obdobie vlády Alžběty I. a Stuartovcov - tj. zhruba do občianskej vojny v roku 1642)
- Za zakladateľov je považovaná skupina vzdelancov (University Wits) - Robert Greene, Thomas Lodge, Thomas Kyd, John Lyly, Christopher Marlowe, Thomas Nashe a George Peele)
- vyvrcholením je tvorba Williama Shakespeara
- Anglicko - duchovne a hospodársky prosperujúca krajina - podmienky pre rozvoj malých spoločenstiev profesionálnych hercov - *Služobníci Lorda Leicestra (The Earl of Leicester's Men)* a *Služobníci lorda komořího (Lord Chamberlain's Men)*
- Súbory, ktoré tvorili len muži, sa uchýľovali pod ochranu mocných šľachticov, budovali sa špecializované inštitúcie (1576 - prvá verejná divadelná budova The Theatre), neskôr The Globe a iné
- Divadelné scény boli aristokratické (súkromé) alebo verejné
- Pôvodné stredoveké žánre - rozvíjané v duchu humanizmu a renesancie a aktuálnych spoločenských potrieb
- Hra alžbetínskych hercov - charakteristická snahou o čo najpresnejšiu interpretáciu textu hry, najmä kvôli literárnej náročnosti väčšinou veršovaných drám
- Námety k nim hľadali autori v antickej, rímskej a anglickej mytológii a v histórii
- často na tvorbe jednej hry spolupracovalo viac autorov
- žánre: komédie, tragédie, tragikomédie, historické hry

THE GLOBE THEATRE

THATCHED ROOF -
Made of layers
of reeds or straw.

GALLERIES -
Three levels of seats
for those who could
afford to pay a bit more.

GALLERY -
Where the
musicians
sat.

GENTLEMEN'S
ROOMS -
Or private
boxes for
very posh
people.

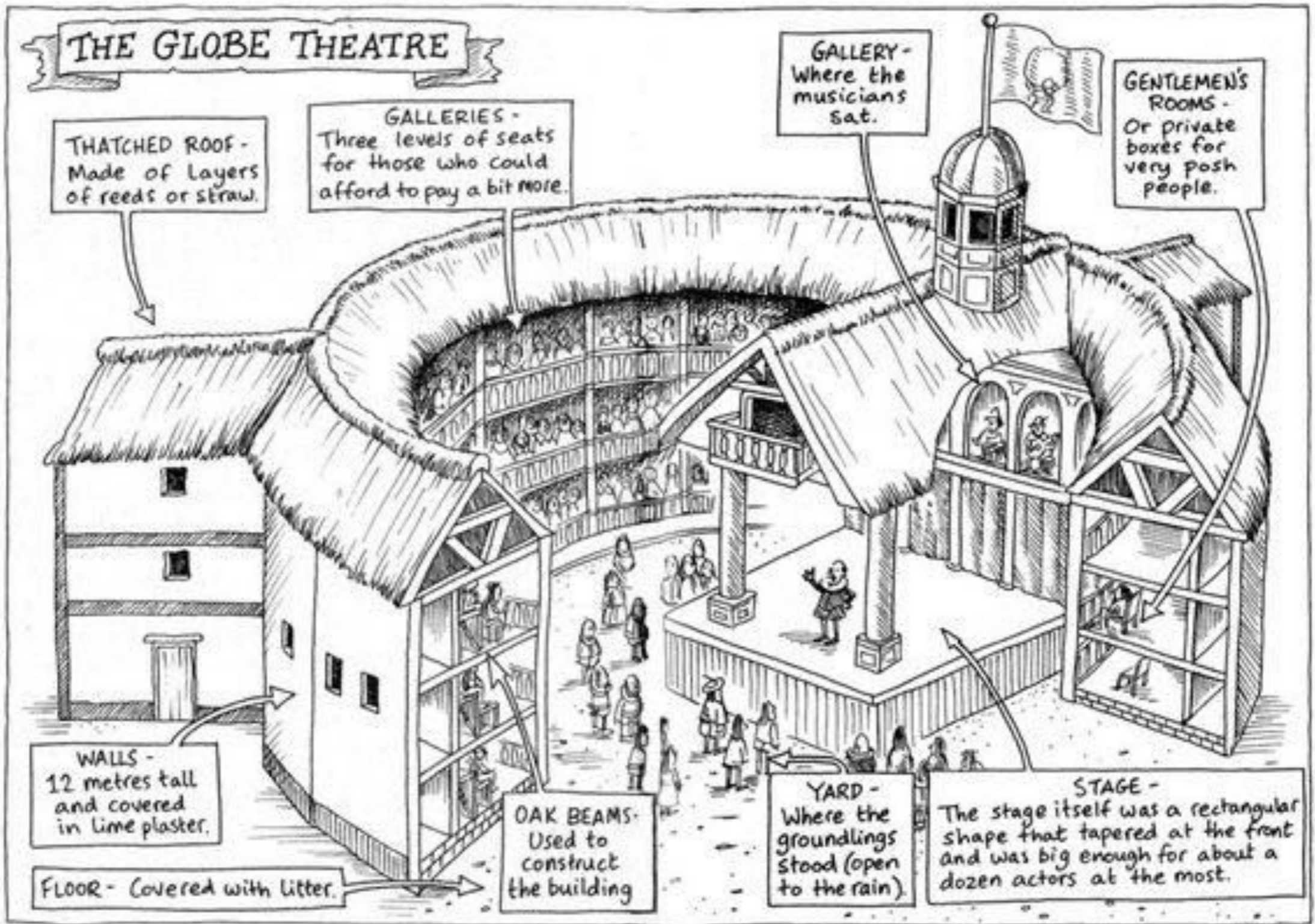
WALLS -
12 metres tall
and covered
in lime plaster.

FLOOR - Covered with litter.

OAK BEAMS -
Used to
construct
the building

YARD -
Where the
groundlings
stood (open
to the rain).

STAGE -
The stage itself was a rectangular
shape that tapered at the front
and was big enough for about a
dozen actors at the most.

William Shakespeare

- 1588 prichádza do Londýna, vyniká ako herec aj dramatik
- spolumajiteľ The Globe Theatre

Znaky Shakespearovskej drámy:

- **neobmedzenosť tém, času, miesta**
- **obraz pozemského života, kladných i záporných vlastností ľudí**
- **hrdinovia sú silní jednotlivci, ktorí sú sami strojcami svojich osudov, ich činy vyplývajú z ich charakterov, preto sú často rozporne žijúce a nevzdávajú sa svojich ideálov (ani keď pre ne musia zomrieť)**
- **postavy žien samostatne rozhodujú o svojom živote**
- **príčinou tragédie je ľudská vášeň alebo náhoda**
- **komické prvky nie sú ostro oddelené od tragických**
- **veršový jazyk sa strieda s prózou (najnižšej vrstvy)**

William Shakespeare - diela:

Komédie

Dvaja šlachtici z Verony (The Two Gentlemen of Verona)
Veselé panie windsorské (The Merry Wives of Windsor)
Oko za oko (Measure for Measure)
Komédia omylov (The Comedy of Errors)
Mnoho kriku pre nič (Much Ado About Nothing)
Márna lásky snaha (Love's Labour's Lost)
Sen noci svätójánskej (A Midsummer Night's Dream)
Kupec benátsky (The Merchant of Venice)
Ako sa vám páči (As You Like It)
Skrotenie čertice (Taming of the Shrew)
Koniec všetko napraví (All's Well That Ends Well)
Večer trojkráľový alebo Čo len chcete (Twelfth Night or What You Will)

Hry historické

Kráľ Ján (King John)
Richard II. (Richard II)
Henrich IV., prvý diel (Henry IV, part 1)
Henrich IV., druhý diel (Henry IV, part 2)

Henrich V. (Henry V)
Henrich VI., prvý diel (Henry IV, part 1)
Henrich VI., druhý diel (Henry IV, part 1)
Henrich VI., tretí diel (Henry IV, part 1)
Richard III. (Richard III)
Henrich VII. (Henry VIII)

Tragédie

Troilos a Kressida (Troilus and Cressida)
Coriolanus (Coriolanus)
Titus Andronicus (Titus Andronicus)
Romeo a Júlia (Romeo and Juliet)
Timon Aténsky (Timon of Athens)
Julius Caesar (Julius Caesar)
Macbeth (Macbeth)
Hamlet (Hamlet)
Kráľ Lear (King Lear)
Othello (Othello)
Antonius a Kleopatra (Antony and Cleopatra)

1. Opíšte vznik a charakter gréckej drámy.

Povedzte, prečo vznikla grécka dráma. Charakterizujte priebeh slávností, súťaž divadelných hier. Kto sa zúčastňoval na tvorbe súťaží? Opíšte grécku tragédiu a komédiu. Vymenujte najznámejších autorov divadelných hier v Grécku.

2. Porovnajte grécke a rímske divadlo.

Vymenujte typické znaky gréckeho divadla, popíšte divadelné stavby a charakter hier. Dajte do súvisu s rímskym divadlom. Prečo sa o rímskom divadle hovorí ako o úpadkovom? V čom vidíte prínos antického divadla do ďalších období?

3. Porovnajte stredoveké a renesančné divadlo.

Charakterizujte stredoveké divadlo a renesančné divadlo. Predstavte renesančnú *commedia dell'arte* a alžbetínske divadlo. Stručne priblížte dielo Williama Shakespeara.